

**Měli jsme smrt
před očima aneb
Bomby**

**v Přerově
20. 11, 1944
II.**

ROSTISLAV DOČKAL

Text byl zveřejněn v **Novém Přerovsku 2011**

Fotografie z archivu **Jiřího Rosmuse**

Na mou výzvu po otisknutí tří částí vzpomínek pamětníků s výše uvedeným názvem v Novém Přerovsku ze dnů 7., 14. a 21. ledna 2011, aby se přihlásili další pamětníci této tragické události, se do redakce dovolalo více občanů, jedni s cílem zachovat vzpomínky, druzí s požadavkem na pokračování. Pokusím se o obojí.

KOLIBY. První bomby v Přerově spadly na takzvané koliby – nouzová ubytování pro cizí dělníky. 2x foto: archiv Jiřího Rosmuse

Rád bych poděkoval už v úvodu panu Jiřímu Rosmusovi, který uvolnil ze svého archivu fotografie a dokumenty, které převzal po smrti svého otce, bývalého předsedy (starosty) MěstNV Přerov, pana Karla Rosmuse; paní Anně Dorazilové, pamětnici oněch událostí; panu ing. Miroslavu Horákovi; řediteli SOKA Přerov PhDr. Jiřímu Lapáčkovi; za technickou pomoc panu Pavlu Výkrutovi a dalším za jejich snahu pomoci.

Na prvním místě musíme správně zapsat jména, data narozených a při náletu 20. listopadu 1944 zahynulých občanů, a vy, čtenáři, si je můžete porovnat se seznamem, uvedeným v Deníku ze dne 27. listopadu 2009 na

straně 12 – historie. Mimo jiné je tato správnost údajů ověřena z dálnopisu poručíka četnictva Adamce, pověřeného leteckou ochranou Přerova před napadením letectvem, kterou vypracoval okresní úřad v době Protektorátu po bombardování.

Seznam občanů, kteří během náletu zahynuli:

1. Jiří Chaloupka z Brodku u Přerova, nar. 26. 3. 1930, student 4. ročníku gymnázia v Přerově, zahynul u řeky Bečvy při hledání úkrytu
2. Josef Koša z Přerova, nar. 23. 8. 1943 – roční dítě, Koliby
3. František Sadila z Přerova, nar. 2. 6. 1884, Kozlovská 153
4. Leontina Sadilová z Přerova, nar. 11. 3. 1895, Kozlovská 153, manželka
5. Rudolf Sadila z Přerova, nar. 14. 9. 1919, Kozlovská 153, syn
6. Johann Stecker, Němec, nar. 7. 6. 1868, přistěhovaný do Přerova r. 1893, Kozlovská 133, důstojník v důchodu, zemřel na následky bomby, která zasáhla jeho dům, a to dne 27. 11. 1944 v přerovské nemocnici
7. Maria Stecker, Němka, nar. 25. 5. 1868, Kozlovská 133, manželka
8. Karl Privara, Němec, nar. 16. 8. 1896, Kozlovská 133, zeť
9. Hildegard Privara, Němka, nar. 29. 8. 1899, Kozlovská 133, manželka
10. Marie Valenčíková z Přerova, nar. 25. 8. 1911, Trávník 54
11. Jiří Valenčík z Přerova, nar. 3. 4. 1941, Trávník 54, syn
12. Alžběta Černošková z Přerova, nar. 20. 10. 1881, Trávník 52
13. Dagmar Žákovská z Přerova, nar. 18. 9. 1936, Trávník 52, vnučka

Německá vzdušná obrana (Luftschutz) zaznamenala rovněž 13 mrtvých (4 muže, 5 žen a 4 děti), 7 těžce raněných (1 muž, 4 ženy a 2 děti), a 25 lehce zraněných (10 mužů, 11 žen a 4 děti). Uvádí také 247 domů, které byly zničeny a poškozeny s celkovou škodou 2 miliony tehdejších korun.

Výčet nejvíce zničených domů je uváděn takto: Koliby (U Rybníka), Kosmákova ulice č. 43, 45, 47, Kozlovská ulice č. 131, 133, 135, 151, 153, 155, Malá Trávnícká ulice č. 8, 10, Trávník č. 50, 52, 54, 72, 74, 75, 76. Zcela zničeno bylo 13 domů.

První bomby do obydlené části Přerova spadly na koliby. V Přerově stávaly na počátku 20. století na různých místech. Byli u nich ubytováni italští a maďarští dělníci, pracující na regulaci řeky Bečvy. Jak regulace pokračovala, měnilo se jejich umístění i počet. Koliby byly vlastně nouzová ubytování, která bylo možno

rozeznat už zdáli především podle stavby střechy na maďarské a italské. V Přerově stávaly koliby :

1. U Štíftu – u kasáren
2. U cukrovaru – u Kazeta
3. U Fortny – pod hradbami
4. U železničního mostu
5. U Michalova

Regulace Bečvy byla téměř dokončena před 1. světovou válkou. Koliby byly přemístěny pod Kozlovskou ulici a ve 20. letech pak na okraj malých chovných rybníků, které navazovaly na dnešní rybník. Nyní jsou v těchto místech tenisové kurty a centrální kurt. Tam se v roce 1906 přistěhovala rodina Košova a dvě české rodiny: Veverkova a Konupčíkova, později i Václavíkova. Bomba zasáhla kolibu rodiny Košovy. Tam také zahynul při bombardování roční chlapeček Josef Koša. Koliby byly zbourány v roce 1975 pro výstavbu tenisových dvorců. Pan Koša bydlel poté až do své smrti v posledním domku u lávky do Michalova, v ulici Na Podvalí.

PO BOMBARDOVÁNÍ. Dům paní Dorazilové opravují po bombardování. Na střeše je na snímku vidět dvojice pokrývačů. Foto: archiv Jiřího Rozmuse

po poledni. Umyla jsem nádobí a maminka zrovna uspávala moji starší dceru Věru. Vyšla jsem na zahradu, abych se podívala na vracející se letadla.

Jenže hluk náhle přešel v hřmot a ozvaly se první detonace. Musím se schovat, uvědomila jsem si. To už jsem běžela zpět, když vtom obrovská detonace, druhá, obě se slily, cosi mě

Na bombardování ulice Trávník zavzpomínala paní Anna Dorazilová, která v roce 1944 bydlela s manželem, dvouletou dcerou a maminkou na této ulici č. 79, tedy prakticky mezi dopady dvou bomb do zahrad v ulici Malá Trávnícká a Trávník. Od hostince U Gintrů směrem k městu první vedlejší dům.

Pamětnice vzpomíná: „V našem krytu se při každém leteckém poplachu ukrývalo pět rodin: Rozsypálkovi, Chytilovi, Kosovi, rodina Svárovských a my. Tentokrát však nikdo. Bylo totiž po přeletu letadel směrem na sever, pěkný den

oslepilo, tlaková vlna mnou smýkala do dveří uhlárky. Snad jsem se rukama nebo rukou v letu dotkla dveří uhlárky, snad tím zmírnila svůj „let“, a skončila jsem na hromádce topiva. Převrátila jsem se, uvědomila jsem si, že teď nic neslyším a instinktivně jsem polkla a vypotáčela se ven. V šoku jsem si taky uvědomila ty obrovské chuchvalce černého dýmu od Kozlovské ulice. Ale i vlevo ode mě hořel gejzír písku, alespoň jsem to tak vnímala, jeho výši nemohu odhadnout, ale padal k nám do přední části zahrady a na dvůr.

**„To už jsem běžela zpět, když vtom obrovská detonace,
druhá, obě se slily, cosi mě oslepilo, tlaková vlna mnou
smýkala do dveří uhlárky.“
Anna Dorazilová, pamětnice**

Byl tedy od ulice Malá Trávnícká. Uvědomila jsem si náhle i přes jakési hučení a šumění v hlavě, že slyším pláč mé dcery, otočila jsem se a ještě v šoku jsem vběhla do domu. Moje maminka klečela sehnutá k zemi, zády k neexistujícím oknům od zahrady a tělem chránila vnučku, kterou krátce před výbuchem vytáhla z postýlky. Štěstí – postýlka byla plná skla z knihovny a o její roh ležela rozštípnutá boční deska ze skříně. Věrušce (dnes paní Múckové – pozn. autora) se na rozdíl ode mě a maminky nic nestalo.

A zase v šoku, maminka už chodila pomaleji, jsme vyběhly i s malou dceruškou na zahradu, kam už za námi nebo k nám přes povalené dřevěné deskové ploty přicházeli sousedé. Proč jsme utíkaly my dvě, nevím. Shlukli jsme se všichni, před námi oheň a dým z Kozlovské ulice, z obou boků totéž.

Teprve teď jsem si uvědomila, že dým se valí i z míst po mé pravé ruce, ze zahrady paní Čechové, Trávník 93. Kam padal gejzír písku, popela a dýmu, nevím. K nám se stále ještě snášel z Malé Trávnícké, kam dopadla bomba do zahrad domů č. 8, kde bydleli Kašíkovi, a z č. 10, tam žili Zinkovi, bomba poškodila zadní část jejich domů včetně č. 6, v němž bydlel pan Ludvík (což potvrdila autorovi jeho dcera paní Ludmila Spáčilová).

Popílek padal, já jsem zírala nevěřícně na onu apokalypsu, a přitom mně někdo prohlížel dodřené ruce, klouby prstů se sedřenou kůží, jiný je jen tak čistil. Jiní měli v práci maminku, vybírali jí střepy z vlasů. Dnes bych řekla, že jsme se po nějaké delší době, až jsme konečně našly řeč, otočily a vracely ze zahrady k domu. První postřeh, žádné sklo v oknech, poškozené rámy, vyvrácené dveře, druhé rozštípnuté bůhví čím, střecha posunutá, všude sklo, cihly nebo jejich úlomky, písek.

Právě do našeho domu doběhl pan doktor Jelínek. Ač stomatolog, prodíral se plnou chodbou a překračoval sutiny v chodbě. Přišel se přesvědčit, zda nepotřebujeme pomoc. Potřebovali jsme ji. V domě se nedalo bydlet, střecha z ulice vypadala ještě hůř než ze dvora, kromě posunutí měla dole i většinu šifer.

A tak jsme dvě nebo tři noci strávily u sestřiček v šířavském klášteře, poté se nás ujal prokurista firmy Vrba a Pražák (sídlicí na místě dnešní firmy Spáčil) pan Jindřich Vrba a nabídl nám střechu nad hlavou.

Přes den jsme odklízeli trosky a nepořádek, v noci se hlídkovalo v domech, neboť kol dokola byly domy bez dveří a okna se zasklívala sice rychle, ale při tom množství v domech prostě vždy někdo zůstal. A ráno zase nastoupili sklenáři, tesaři, stolaři, pokrývači... Už bych to nikdy zažít nechtěla,“ říká paní Dorazilová, žena s obdivuhodnou pamětí, která pomohla oživit vzpomínky na jedenatřicet domů a jejich majitele v oblasti ulic Trávník a Malá Trávnícká v Přerově, jichž se vesměs dotkly události náletu na Přerov v pondělí 20. listopadu 1944. Patří jí moje poděkování.

Dnešní druhá část vzpomínání na 20. 11. 1944 „Měli jsme smrt před očima aneb Bomby v Přerově“ přináší již část technického pohledu na uvedenou událost bombardování Přerova.

Ke způsobu bombardování, technice náletu na Přerov, upřesnění zasažených domů a dalšího přispěl svými vzpomínkami a dlouholetým studiem přímo z materiálů 15. USA AF pan ing. Miroslav Horák. Zabývá se i aerodynamikou a více než 30 let se věnuje studiu bojových formací B – 24 15. USA AF a jejich organizované obraně, jejíž letadla právě výše uvedeného dne bombardovala Moravu. Navíc byl přímo v epicentru zásahu. Tenkrát bydlel na Kosmákově ulici č. 37 v Přerově, bezprostředně vedle zasažených domů č. 43, 45 – od domu pana Vavřiny tedy o dva domy.

Z jeho vzpomínek vyjímám: „Také já jsem jako ostatní mladí z našeho konce pozoroval ono inkriminované pondělí přelet svazů z balkonu našeho domu, který byl obrácen „do dvora“ k rybníku, k Bečvě, vzdušnou čarou asi 100 m. Ve výhledu na koliby, k rybníkům, na řeku a na Žebračku mi nic nebránilo. Maminka se setrou odešly do úkrytu a já, opřen o zábradlí balkonu, sledoval vracející se letadla, když vtom...ozvaly se detonace slité se záblesky nad Žebračkou, strašný hřmot nízko letících bombardérů. Nestačil jsem nic, jen dva, tři skoky z balkonu dovnitř, koutkem oka jsem zahlédl, že bombardér a až později pochopil, že detonace byly strašně blízko. Byly to koliby a téměř vedlejší dům pana Vavřiny a dál už jen vzdalující se detonace a hřmot. Kozlovská ulice, Malá Trávnícká a Trávník. Že spadly další bomby pod nemocnicí, jsem nevěděl. Otočením hlavy jsem spatřil kouř, který se valil z kolib.

Když jsem dospěl, moje životní láska strojařina mě přivedla do Prahy na ČVUT a vedle oboru mimo jiné také k poznávání aerodynamiky. Onen nálet na Přerov jsem zapsal vteřinu po vteřině, za roky studia jsem nakreslil na milimetrový papír domy, domky, dopady bomb, ulice, způsob útoku letounů, letu bomb, jejich doletu před dopadem, výbuchovou teplotu, tlak vznikající dopadem atd., prostě spoustu dalších nezbytných věcí včetně uložených bomb v pumovnicích letadel jedné BS (Bomber Squadron). Celá práce dnes tvoří objemný fascikl, v němž jsem se snažil vysvětlit a zjednotit onu událost i přinést odpověď na otázku PROČ?“

Pojďte se tedy podívat na některá fakta. Letadel útočilo při bombardování obvykle 28 (což je vyšší bojová formace označovaná jako Bomber Group - BG) = 4 squadrony po 7 liberátorech B – 24 - J. Podle stavů ale i 26, stavy posádek v jednotlivých strojích také občas nebyly úplné, takže například funkci bombometčíka zastal v tom případě jiný člen posádky. 7 liberátorů tvořilo jeden box. Bombardéry BG, tedy 28 strojů, létaly takto:

Nejvýše tzv. vysoký box (7), pod ním tzv. střední box (7), níž, ale v čele tzv. čelní box (7), nejniž tzv. nízký box (7) – ten obvykle ihned bombardoval. Jako poslední létalo v tomto boxu letadlo, kterému říkali piloti Ocásek – Charlie. Dokončoval zásahy nízkého boxu a měl to nejtěžší. Shora všechny bombardéry většinou chránili stíhači před napadením.

Podle této skutečnosti si zkusme představit útočnou sestavu nízkého boxu při bombardování Přerova 20. 11. 1944 – od Žebračky směrem do města.

Při tehdejší rychlosti útočné sestavy nízkého boxu trval přelet tehdejšího Přerova 34,5 vteřiny ať to byly B – 17 nebo B – 24. Letadla musela sestoupit poměrně nízko, 500 – 300 m. Co tedy zahlédli piloti letadel 2, 3, 4? Při útoku na Optikotechnu při sestupu s otevřenými pumovnicemi zahlédli nad nemocnicí na střechách kříže. Němci ale nectili úmluvy a Optikotechnu chránily plachty se stejnými kříži, a to se nebombarduje. Pumy ale musely ven. Proto ono bombardování v Žebračce až po kapli a křížovou cestu pod nemocnicí.

Pan ing. Horák tohle neviděl, ale z balkonu jejich domu v Kosmákově ulici zahlédl vynořivší se část nízkého boxu liberátorů v útočné sestavě 1, 5, 6, 7, uslyšel detonace v Žebračce, obrovské detonace slyšel už mezi pokojem a chodbou, když zřejmě Chralie a spol „sypa“ bomby na koliby, Kosmákovu, Kozlovskou, Malou Trávníckou a Trávník. Tlakovou vlnu přežil již přitisknut v rohu chodby. Skutečný rozptyl dopadu pum do obydlené části výše jmenované je vzdušnou čarou kolem 50 metrů. Proč takto a nepřesně bombardovali? Dnes se o tom můžeme jen dohadovat. Mohla působit špatná navigace, nízký průlet pod mraky. Nevíme, kdy na začátku, před začátkem, útoku dostali bombometčíci pokyn pumovnici

otevřít, bomby odjistit. Každopádně každá puma má podle své váhy a útočné rychlosti letounu délku doletu před výbuchem.

Puma tedy vypadávala z pumovnice ve vodorovné poloze, přetáčela se do svislé polohy a částečně kopírovala rychlost letadla a délku doletu. S tím vším se muselo počítat. Z odjistěných pumovnic mohly vypadávat bomby jednotlivě i po salvách. Ostatně tak tomu bylo i v Přerově, to druhé se zřejmě podle Němci zaregistrovaných bomb odehrálo nad Žebračkou směrem k Bečvě a pod nemocnicí. Do města to byly dopady jednotlivé, snad v útočné sestavě to byly nejen sedmička – Charlie, ten zakončoval. O ztracených lidských životech, nenahraditelných ztrátách jsme hovořili v předchozích článcích.

Ničivá síla bomby pro představu: tzv. „pětistovka“ vytvořila ve 20 m tlakovou vlnu 9420 kg na m². Přitom lidské tělo má průměrně 1,8 m². Ničivá síla náplně bomby je při dopadu vidět, ale málo se ví, že výbuchová teplota této bomby činí 3755 °C. Proto jsem napsal v minulém článku NP, že hoří i písek.

K snímkům v této části uvedeným přidává pan ing Horák ještě toto: Jde skutečně o objekty v Kosmákově ulici č. 43 a 45. Majitel objektu na hořejším snímku přežil díky tomu, že se pohyboval v přední části objektu směrem do ulice. Na dolním snímku je pan Vavřina na balkoně, druhým mužem tam je pan Tikovský, dole na zahradě stojí v montérkách pan Bartoš. Tam do zahrady v Příční ulici č.3 rovněž spadla bomba. Bydlel zde pan Jaroš. Příční ulice leží v půli ulice Kosmákovy a vede k rybníku.

V dalším pokračování seriálu bych rád čtenáře seznámil se vznikem 15. letecké armády USA AF, té, jejíž stroje bombardovaly Přerov, a s tím, jak se dostala do Evropy, s cíli a koordinací letecké ofenzívy, s bojovými misemi, spotřebami paliv Německa jako strategického zboží, neboť tam leží základ dne, pro naše město tragického, a s bojovými formacemi amerického bombardovacího letectva. Tím se přiblížím k jejich bojové misi dne 20. listopadu 1944.

Nyní nechám převážně vyprávět pamětníka, pana ing. Miroslava Horáka, a to z jeho sedmdesátistránkové studie k tomuto tématu. On sám zažil bombardování přímo v jeho epicentru v Kosmákově ulici č. 37, ve druhém poschodí domu svých rodičů.

V jeho rodině byla za války situace ztížena, protože od počátku května 1942 až do konce války byl fašisty vězněn jeho otec, známý přerovský pedagog, ředitel škol, pan Antonín Horák (později tchán přerovského básníka PhDr. Jaroslava Mazáče – pozn. autora).

Sám o svém věznění v koncentračních táborech napsal knihu. Matka našeho dnešního průvodce byla se třemi dětmi na všechno sama a přežila nálet se sousedkou paní Šestákovou ve sklepě.

Sám náš dnešní průvodce se dostal lehce zraněn pouze z balkonu druhého poschodí do chodby, neboť byly zasaženy prakticky dva vedlejší domy s čísly 43 a 45, a teprve po odeznění tlakové vlny se dostal dolů.

Budeme se tedy držet výše uvedených bodů osnovy. Jak vypráví můj dnešní host, spojenci učinili strategické údery letectvem hlavní součástí svého válečného úsilí, i když útoky vzhledem k německé protiletecké obraně a nasazení Luftwaffe ústily v těžké ztráty. Přesto americké denní a především britské noční nálety bombardovacích svazů od počátku roku 1944 účinně snižovaly německý válečný potenciál, produkci válečného průmyslu.

Po vítězství v Africe se nabídla příležitost k založení úderné letecké síly ve Středomoří. Generál Arnold poslal v polovině října 1943 pokyn generálu Eisenhowerovi a rozdělil 12. USA AF (tedy onu africkou – pozn. autora) na dvě části:

1. Strategic Air Force in the Mediteranen = Strategické letectvo Středomoří, pokrývající prostory Rakouska, jižního Německa, Balkánu, východní Evropy a Slezska – tedy území mimo dolet 8. letecké armády USA AF z anglického území hrabství Norfolk. Dostala označení 15. USA AF a velel jí generál Nathan Twining. Byla dobře vyzbrojena těžkými čtyřmotorovými bombardéry Consolidated Model 32 B-24 Liberator, B-17 Flying Forgyress,

letouny speciálního určení a doprovodnými stíhačkami P-38 Lightning, P-51 Mustang, P-47 Thunderbolt.

2. Zbývající africká část letectva se středními bombardéry podporovala pozemní síly na Sicílii, Sardinii, Korsice a v Itálii. Byla označena jako 12. USA AF a operovala se středními bombardéry typu North American B-25 Mitchell a Martin B-26 Marauder.

Dne 1. prosince 1943 zahájilo v italském Bari činnost velitelství 15. USA AF. Zůstalo zde až do konce války. Ženisté začali budovat polní letiště pro těžké bombardéry ale jinde, poněkud severněji – v okolí Lecce, Bridisi, Cerignoly a Foggie. To zahrnovalo úpravu polí, odvodnění, budování zpevněných rozjezdových drah dlouhých 1600 m, pojezděcí dráhy a parkoviště, to vše mezi olivovými háji, poli i podmáčenou půdou.

Pozemní armáda denně přivážela letecké palivo, bomby, munici, jídlo, léky. Pohonné hmoty se dovážely z Bari, kde byla vybudována stáček zařízení na odběr ropy z tankerů. A tak se stala z 15. USA AF druhá největší letecká armáda na světě, počtem letadel a personálu hned za první v Norfolku. Měla v provozu B-24 liberátorů 3544, B-17 1407, ale také do konce války bylo zhruba za 18 měsíců sestřeleno 1756 B-24 a 624 B-17. Lidských životů ztraceno nepočítaně!

Cílem této letecké armády byla ofenziva proti německé produkci letadel, motorů, výrobě ložisek, gumárenskému průmyslu a ostatním zbrojařským podnikům.

Cílem této letecké armády byla ofenziva proti německé produkci letadel, motorů, výrobě ložisek, gumárenskému průmyslu a ostatním zbrojařským podnikům.

Ta napadala Němcům a jejich spojencům letiště a letiště satelitů jim podřízených, ponorkové základny, průmyslové závody a podnikala nálety na komunikační systém Německa, jeho spojenců a satelitů, tedy na železnice, dopravní uzly, seřazovací nádraží, silnice, lodní dopravu i vodní kanály. A v tom byl Přerov zařazen hned třikrát. Prioritu ale držela bezkonkurenčně těžba, výroby, distribuce a přeprava pohonných hmot z přírodních zdrojů

ZKÁZA. Jednou ze staveb poškozených při bombardování Přerova, byl i Steckerův dům v Kozlovské ulici. Foto: archiv Jiřího Rosmuse

nebo vyráběna synteticky. Kapalná paliva se stala strategickým zbožím. Zdroje jsou jednak přírodní (ropa, zemní plyny), pyrolitické (hnědouhelné, černouhelné a břidličné dehty) a nakonec syntetické (hydrogenáty uhlí, dehtů, mazutu a kysličníku uhelnatého, což se provádělo mimo jiné technologickým syntetickým postupem, to je čistícími pochody a rafinací).

„Všeobecně bylo známo, že Německo trpělo stálým nedostatkem paliv, olejů a mazadel. Připomeňme si, že boj o ropu začal vlastně vojenským konfliktem o strategický bod ve Středozemním moři – o Maltu, přenesl se do severní Afriky a na Blízký východ. Z bojů vyšla vítězně Velká Británie s pomocí USA, a tak měli Němci zajištěnou ropu jen v Rumunsku – v okolí měst Ploješť, Pitesti, Onesti, odkud 60% všech dodávek směřovalo do Říše a ty tvořily dvě třetiny palivových zdrojů Německa.

Těžba v Německu tenkrát dosahovala 5 400 000 tun ročně. Tato ropa se dále zpracovávala v rafineriích v Dolním Rakousku, Bavorsku, v Protektorátu Čechy a Morava. Tak vznikl i na

tehdejší dobu mamutí závod v Záluží u Mostu (Maltheuern Bei Brux). Do této skupiny – kategorie výroby kapalných paliv převážně vyráběných syntetickými pochody - patřily rafinerie: Blechhamer Nord a Süd (Sever a Jih), Süd byla sesterská rafinerie, dnes Blachownia Slanska. Jejich produkce byla 35 000 tun za měsíc; Odertal, dnes Zdieszowice, s produkcí 15 000 tun za měsíc; a Osvětim, tenkrát psáno Oswiecim s produkcí 10 000 tun měsíčně.

Tyto zdroje byly významným zdrojem pohonných hmot pro válečné Německo a staly se osudnými pro Přerov, neboť právě proti prvním dvěma byl v první řadě veden v onen den listopadu 1944 útok amerických bombardérů,“ vysvětlil tehdejší situaci pan Horák.

A jaký byl vlastně způsob útoku bojových formací 15. USA AF? „Základní bombardovací jednotkou byla Bomber Squadron (peruť) = BS – 7 strojů, létající v boxovém uspořádání a útočící takto: 1. sled 3 stroje, 2. sled 3 stroje a uzavírací letoun, který dostal přezdívkou ocásek – Charlie. BS létala takto až do konce války. Nejtěžší let pro pozici udržení místa ve formaci měl tedy letoun č.7 – Charlie. Letěl poslední, nejniž z celé sedmičky bombardérů a zároveň první v ohrožení stíhačkami Luftwaffe ME 109 a FW 190, nejlepší terč i ze země. O něco lépe na tom byly liberátory po stranách BS a velitelský letoun se zaměřovačem Norden N-7, nebo N-9, který letěl v čele.“ dodal Horák.

Vyšší bojová formace byla Bomber Group (skupina) = BG. Sestávala běžně ze 4 BS = 28 strojů. Létávala v uskupení: nejnižše letící nízký box, čelní box letící první, střední box a nejvýše letěl vysoký box. Čelní box byl vedoucím celé soustavy.

Poslední bojovou formací, kterou armáda uplatňovala, byl Bomber Wing (křídlo), BW = 112 strojů, výškově uspořádaných ze 4 GB. Zabíral jakousi krabici připomínající kvádr o rozměrech: délka 1520 metrů, šířka 500 metrů, výška 1100 metrů. Každá mise, každý letecký úkol měl stanovený Initial Point = IP, přípravný bod. Odtud pak směřovaly formace letounů po přímé trase k cíli.

V našem přerovském případě tomu bylo rovněž tak. 20. listopadu 1944 to byl Český Těšín, nad nímž musela přelétnout všechna letadla, která pak letěla přímo a rovně na rafinerie Blechhamer Nord a Süd, tenkrát něco přes 10 kilometrů od Čenstochové. Pokud by letěly na rafinerii Odertal, byl IP Cukmantl – Zlaté Hory (dnes).“

Toho dne bylo připraveno 476 bombardérů (17 Bomber Group) a 150 stíhačů pro letecký útok na Hornoslezské rafinerie Blechhammer Nord a Süd. Hlavním cílem pro den pondělí - 20. listopadu 1944 - bylo zničení rafinerií. Nechejme hovořit pana ing. Miroslava Horáka.

„Při studiu materiálů jsou zaznačeny takové podrobnosti jako budíček ve tři hodiny ráno, předletová příprava a odvoz posádek k bombardérům a poté kontrola činnosti strojů podle manuálu. Motory byly nahozeny v pořadí č. 3, poblíž sedadla druhého pilota, a další v pořadí 1, 2, 4 a zkontrolován jejich chod. Poté letadla začala vyjíždět na pojezděcí dráhu a odtud na startovací ranvej. V pět hodin byly na 45 vteřin sešlápnutím brzd a uvolněním škrtících klapky zapnuty na maximum a uvolněním brzd byl umožněn start po 20 - 30 sekundách od startu předchozího stroje.

Na 1600 m dlouhé dráze letadla zvyšovala rychlost ke 300 km za hodinu, klapky byly nastaveny na 20 stupňů a piloti začali letadla zvedat, byly zasunuty klapky a podvozek. Stoupalo se do operační výšky 6095 metrů krouživým letem nad základnami a letišti v Cerignole a Foggii. Všechny 476 bombardérů v rozmezí do 5. 45 do 6.45 hodin vytvořilo formaci svazu a pod vedením formovacího letounu vystoupilo do výšky 8000 metrů už nad pobřežím Jadrana.

Liberátory B-24/ 55, 49, 304 BW a B - 17/5 BW typu AC a stíhačky P - 38 Lightning a 51 - Mustang se nesly nad hladinou moře. Panovalo slunečné počasí s malou oblačností. Typická podzimní oblačnost se objevila až nad střední a severní Moravou, řečeno meteorologicky Stratus translucidus tj. průsvitný oblak s vertikální mohutností do 400 metrů. Jakmile ale letouny minuly tzv. IP bod tj. Český Těšín (viz minulé vysvětlení), počasí se rapidně zhoršilo.

Nad cílem - rafineriemi Blechhammer - se vytvořila z teplotní inverze mohutná oblačnost a s ní rozsáhlé mlhy mezi zemí a nadmořskou výškou několika set metrů. A nad ní 8/ B - Opacus tj. neprůsvitný oblak, který se přeměnil v těžké vodnaté mraky se základnou 300 - 2000 metrů nad zemí. Za této krajně nepříznivé povětrnosti dostalo v 10.15 hodin 7 BG tj. 196 bombardérů rozkaz zahájit útok na cíl.

Rozhodnutí to bylo podle pozdějšího hodnocení velitelství letectva velmi špatné a osudové. Američané bombardovali rafinerie plošně ze sevřených formací, nemohli tedy rozvinout bojové útočné formace pod mraky a mlhu pod nimi. Oni sami se ale stali snadnou kořistí německých protiletadlových dělostřelců v soustředěné palbě dvou pluků flaků.

Při rychlosti bombardérů 90 m/vteřinu v operační výšce mezi 7000 - 8000 metrů a při rychlosti vystřeleného dělostřeleckého šrapnelu 620 m/ vteřinu zacílili Němci šrapnelu před bombardéry o vzdálenost 1160 metrů. Průměrná doba doletu do operační výšky letounů byla 12,9 vteřin a zasahovala letouny, které sevřené do jakési „krabice“ o délce 1520 metrů a šířce 600 metrů, hloubce - výšce 1100 metrů, a navíc nalepené prakticky na sebe, představovaly vynikající cíl pro německé flaky, tvořené z více dělostřeleckých oddílů.

Necelé kilo nálože Amatolu ve šrapnelu v operační výšce roztrhlo projektil „do koule“ průrazných smrtících střepin v okruhu 10 metrů. Ztráty Američanů byly extrémně vysoké, řada bombardérů byla sestřelena, více jak polovina byla vážně poškozena, havarovala nebo nouzově přistála a posádky, pokud přežily, byly zajaty. Bylo zmařeno mnoho lidských životů. Zbýlé vracející se bombardéry v Cerignole přistávaly kolem 15. hodiny.

Druhá část bombardérů, které nedostaly rozkaz k útoku na rafinerie, zbývajících 10 BG tj. 286 strojů, dostalo pokyn otevřít zaplombované obálky s určením Secondary Target - s určením náhradních cílů. Obsahovaly jmenovité určení náhradních cílů, dále mapové a navigační doklady, fotografický materiál z předešlých průzkumných letů. Proto severně od Čenstochové tyto bombardéry vytvořily jednotlivé bombardovací proudy k provedení náletů.

„Časy uváděné v amerických a britských hlášeních se předbíhají o hodinu proti časům hitlerovského Německa“.

Celkem poklidná nálada panovala v Přerově celé dopoledne v pondělí 20. listopadu 1944. Vlastně už od jarních měsíců pokračovalo na příkaz německého komisaře JUDr. Hanse Petznyho (původně advokát a starosta Uničova - pozn. autor) budování protiletadlových krytů. Vládním komisařem byl jmenován už 7. ledna 1941. Město bylo v hledáčku na bombardování. Situace v Protektorátu se radikalizovala, neboť 29. srpna vypuklo na Slovensku protifašistické povstání a za měsíc nato se podařilo na Moravu dostat ze Slovenska partyzánskému oddílu Jana Žižky z Trocnova.

Už 17. října při přeletu Američanů přes Přerov k bombardování rafinerií v Blechhammeru a Odertalu zaútočilo šest amerických stíhaček P 38 Lightning na cíle - nádraží a letiště. V prvním případě došlo k poškození lokomotiv, zejména na seřadovacím nádraží, ale už na letišti byly umístěny tři perutě, patřící pod 10. bitevní eskadru, vyzbrojené stíhačkami FOCKE WULF Fw 190 A.

Nebezpečí náletů si lidé neuvědomovali

Četné přelety byly pro obyvatele Přerova, „pozorovatele“, zážitkem. Většinou si sice lidé uvědomovali z vojensko - průmyslového hlediska jejich velkou nebezpečnost, neboť v Přerově z tohoto hlediska přicházelo v úvahu bombardování hned několika cílů:

Optikotechny (dnes Meopta) s vysokým druhem optiky a jemné mechaniky pro vojenské účely. Navíc ji v roce 1937 koupila Zbrojovka Brno.

Železničního uzlu se spojením do všech směrů, lokomotivního depa a seřadovacího nádraží směrem k Lověšicím.

Letiště v Bochoři u Přerova, které v té době Luftwaffe využívala pro pilotní výcvik a pro vojenské účely. Nikdo si ale nepřipouštěl, že by se mohlo právě dnes, v těchto minutách, schylovat nejen v Přerově, ale i v některých jiných místech protektorátní Moravy a Sudet, a že pro mnohé to budou dokonce poslední vteřiny života.

Situace v Přerově se zdramatizovala ve 12.05 hodin, kdy v Přerově bylo slyšet se zpožděním asi 200 sekund od jihozápadu vzdálené dunění a následná zpráva potvrzovala nálet několika BG na Brno - Líšeň, kde byly strojírenské závody, Zbrojovka, železniční vlečka se seřazovacím nádražím. Vzdálenost Brno - Přerov je vzdušnou čarou 67,5 km. Zpožděná slyšitelnost na onu vzdálenost byla způsobena postupným šířením. Terénem se tlakový skok zmenšuje a rychlost tlakové vlny se pak shoduje s rychlostí zvuku ve vzduchu (338 m/sec-1) a k tomu musíme přičíst v rázové detonační oblasti v ATM oblast stlačení a zředění ($P > ATM$ a $P < ATM$).

PO NÁLETU. Poblíž hostince u Gintrů Foto: archiv Jiřího Rostmuse

Další BG směřovaly na Zlín, a to již naznačovalo i možné ohrožení Přerova. Ve 12,30 se zde rozhoukaly sirény. Ve 12,40 bylo slyšet silnější dunění od jihu a zpráva potvrzovala bombardování Zlína, Baťových závodů a souvisejících továren přesného strojírenství. Vzdálenost Přerov - Zlín byla vzdušnou čarou 31,5 km, slyšitelnost u nás byla za 93 sec.

Po několika minutách plných nejistoty a napětí byl ve 12.45 hodin bombardován Přerov. Zde prosím čtenáře, aby si srovnali čas takto. Emeritní profesor Masarykovy university v Brně Zbyněk Válka ve své knize s názvem „17. 12. 1944 - největší letecká bitva nad protektorátem“ v části nazvané „Zásah stíhací skupiny“ na straně 85 píše o skutečnosti, které si málokdo všimnul, cituji: „Časy uváděné v amerických a britských hlášeníh se předbíhají o hodinu proti časům hitlerovského Německa“. Z toho vyplývá, že pokud americká BG uvádí v hlášení čas bombardování Přerova 12.45 hodin, u nás bylo na hodinách o hodinu více, tedy 13.45 hodin.

Přerov bombardovala Bomber Squadron sedmi letounů B-24 J Liberátor od 55 BW 15. USA AF. Obloha nad Přerovem byla v té chvíli pokryta oblačností 8/8 OVERCAST Stratus Translucidus tj. průsvitnými oblaky se základnou od 500 m do 1200 m.

Rozhodnutí velitele této BS o sedmi bombardérech při vizuálním, tedy přímém zrakovém kontaktu s ničným cílem si vyžádalo let pod dolní hranicí oblačnosti a provedení náletu z horizontálního letu a malé výšky, prakticky kopírující zemský povrch.

K Přerovu se liberátory přiblížily ze SSV v síle BG = 28 strojů. Z běžné letové hladiny BG se po rozkazu jedna BS se sedmi bombardéry prudce snesla a rozvinula do bombardovací formace.

TROSKY PO ÚTOKU. Foto: archiv Jiřího Rosmuse

V té chvíli byly i bombardéry v nebezpečí, že budou převráceny tlakem vlastních vybuchujících bomb, poškozeny nebo rozkřívány výbuchy ze země, navíc byla tu i možnost jejich zásahu německým protiletadlovým dělostřelectvem. Proto motory hřměly nepředstavitelně. Tlaková vlna působila na průměrnou plochu liberátoru o ploše 140 m², např. při výbuchu bomby o hmotnosti 1000 Lb = 453,6 kg a letové

výšce 100 m více jak tlakem 105 tun. To jasně ukazovalo na nebezpečí bombardování z této nízké letové výšky.“

„Vše se událo v okamžiku, letouny se bleskově objevily ze severo-severo-východu v horizontu nad stromořadím na břehu řeky Bečvy. Prudce zesílil řev motorů. Já jsem stál na balkóně snad vteřinu jako přikovaný tváří v tvář jednomu s jasně rozpoznatelnými čtyřmi hvězdicovými motory, s velkým rozpětím křídel a s lesknoucím se střeleckým boxem na přídi stroje, letícího snad 20 metrů nademnou rychlostí asi 90 m za sec.“ říká pan ing. Horák.

První pumy už vybuchly v prostoru Žebračky, okolo cest Lužní a Křivá, do Žebračky okolo odpočívadla U Hříbu a severně od ornitologické stanice. I ona byla zasažena. množství pum dopadlo do prostoru dnešních lagun i tam, kde končí dnešní lávka U Tenisu, do pravého břehu po toku Bečvy a východní části Přerova, kde byly největší škody a ztráty na lidských životech.“ Pan ing. Horák v té chvíli ještě nevěděl o bombardování také na levém břehu řeky Bečvy, u kapličky a pod nemocnicí. „Bombami byla zasažena i hráz mezi malými rybníky,“ říká pamětník, „tedy asi 100 metrů vzdušnou čarou od balkónu, z něhož jsem vskočil do místnosti a na chodbu po překonání tlakové vlny, ale ona se mnou spíše smýkla.“

„Lehké poranění ruky jsem při jakémsi „plavání“ vzduchem nevnímal. Bomby zasáhly tehdejší tenisový areál, zničily tenisový dvorec č. 3, příjezdovou cestu, úvoz do řeky Bečvy (tzv. vývozek, kudy sedláci nebo jejich čeledínové jezdili do řeky plavit koně - pozn. autor), zasáhly Košovu Kolibu, kde zahynul roční syn a padaly do přilehlých zahrad.

Epicentra výbuchů teď byla kolem našeho domu od 60 do 180 metrů. Nebyl všemu konec. Postupně se detonace jakoby vzdalovaly, ale vtom otřásla naším domem rána, byla zasažena nemovitost pana Vavřiny v Kosmákově ulici č. 43, 45, obojí tedy ve vzdálenosti do 30 - 40 m od našeho domu, dále dům pana Sadily v Kozlovské ulici č. 153, v jehož troskách byly nalezeny tři oběti. Další výbuchy pak zasáhly domy v Kozlovské ulici, Malé Trávnícké a v ulici Trávník. V těchto okamžicích můžeme hovořit bez nadsázky já i autor všech těchto článků dr. Rostislav Dočkal o obrovském štěstí, neboť od přímého zásahu tzv. „pětistovek“ a od jisté smrti nás dělily neuvěřitelné setiny sekund, vyjádřené v metrem na zemi 30 - 40 m, u

autora 10 m, šířka silnice a chodníků,“ říká pan ing. Horák. „Tam také zahynuli 4 lidé, rodiny Steckerova a Privarova, Kozlovská ulice č. 133.“

Současně s leteckým útokem na obyvatelnou východní část tehdejšího Přerova padaly bomby o 500 – 600 m východněji pod přerovskou nemocnicí, mezi levým břehem po toku řeky Bečvy a oplocením nemocnice. Byla zasažena kaple sv. Marie a křížová cesta směrem k Přerovu byla rozbombardována. částečně byly poškozeny hospodářské budovy nemocnice. Letadla se vzdalovala. Poslední silný výbuch byl zaznamenán v prostoru před železničním podjezdem za Tovární ulicí,“ končí své dnešní vyprávění pan Ing. Horák.

Smutný a šokující byl pohled do ulic pokrytých prachem, rozbitými cihlami, ba posetých i kusy zdiva a betonu, kusy dřeva, a do blízkého okolí na pobožené domy, kde začínaly pracovat odklízecí čety.

V naší ulici co chvíli byli i hasiči (otec byl dobrovolný hasič – poz. autora). Mnohé z toho provázel nárek a bědování lidí nad lidskými ztrátami i nad vlastními škodami, které začali registrovat, a co chvíli vybíhali na ulici, aby se podělili s druhými o vlastní bolest a obavy. Před chladnou nocí v listopadu začal chaotický hrubý úklid a zabezpečení domů. Do oken se zavěšovalo, co bylo – deky, prostěradla a staré povlaky, ba i pytle od brambor. Kolem 21. hodiny vybuchla silnější časovaná bomba a bylo po relativním klidu.

Poslední částí končí vyprávění pamětníků i nahlédnutí do studie Ing. Miroslava Horáka o bombardování města Přerova za druhé světové války dne 20. listopadu 1944. Na jeho počátku jsem slíbil, že se pokusím odpovědět na řadu otázek. Některé věci jsem již vysvětlil v předchozích článcích, a tak zbývá ještě něco málo doplnit, ale hlavně odpovědět na otázku „Proč?“. Proč došlo místo bombardování strategických cílů k tragédii a zásahům do obydlené části tehdejšího východního Přerova? Něco málo ze statistik..

Počet úmrtí v důsledku náletu 13 (muži 4, ženy 5, děti 4), počet těžce zraněných občanů 7 (muži 1, ženy 4, děti 2), počet lehce zraněných občanů 25 (muži 10, ženy 11, děti 4), zraněných celkem 32. Zničených domů 15, těžce poškozených 17 a kaple Panny Marie, Ornitologická stanice, lehce poškozených 177 a kotelna v nemocnici. Celkově vyčíslené škody v tehdejší hodnotě 2 miliony korun. Škody podle MV na objektech, domech, jiných stavbách, životech a zraněních byly klasifikovány a zařazeny do čtyř kategorií takto:

1. úplná demolice budov, 100% ztráty na životech,
2. vážné poškození budov s nutností rekonstrukce, těžká zranění s možností úmrtí,
3. celoprostorové poškození střechy, vyražené dveře, okna i s rámy, nefunkčnost sporáků a kamen na tuhá paliva, zcela zdemolovaný interiér,
4. malé škody na stavbě, místy poškozené střechy, rozbitá okna, nefunkčnost topení, menší zranění či malé škody v interiéru.

Statistické údaje o náletu a jeho škodách podle hlavních míst zásahů zpracoval pan Ing. Horák ve 12 lokalitách. Zde pro jejich rozsah není možnost je uvést.

Zajímavostí je i skutečnost, že čtyři časované bomby se nacházely za Křivou, hmotnost každé byla 500 Lb, typ 124 = 226,8 kg. Ve dnech 11. a 12. prosince 1944 byly vykopány vězni pod dohledem dozorců a pak zneškodněny Luftkomandem na munici ze Sabinova (dnes město v SR).

Shrnutí – útočící letadla na Přerov:

– typ bombardérů – Consolidated B-24 /Liberátor Model 32, směr přiletu – SSV
– přiletový kurs 2025, počet přilétajících strojů – BG – 28 strojů od 55 BW USA AF, nálet provedla – BS – 85, v bojové formaci strojů – 1. sled č. 1, 5, 6, 7, 2. sled č. 2, 4, 3, postižená oblast plošně – 2,7 km², délka průletu bombardérů – cca 34 sec., výbuchová teplota pum – 3755o stupňů Celsia.

A proč došlo k tragickým událostem při náletu na Přerov?

Nemocnici a Optikotechnu tenkrát oddělovala od sebe jen silnice Přerov – Kozlovice, lemovaná alejí stromů. Ani jedno ze sídlišť před dnešní Meoptou ani nemocnicí neexistovalo. Nemocnice tehdy měla celkem 12 jedno až třípodlažních budov s rovnými a sedlovými střechami, vzrostlou zelení, stromy, a stála v oploceném areálu s betonovou podsadou. Optikotechna byla třípodlažní budova s plochou střechou, uvnitř se dvěma nádvořími, manipulačními prostory a vnitrozávodní komunikací před samotnou výrobní halou, a s výjezdy na chodník a silnici směrem k nemocnici. Prostory byly obehnané zídka s oplocením. (M. Sum ji takovou zpodobnil na obrázku na str. 144 v knize Dějiny města Přerova v datech – pozn. autor).

Červené kříže na nemocničních pavilonech a bohužel i klamné označení pomocí položené plachty se znakem červeného kříže na ploché střeše Optikotechny zmátly přilétající 2. sled bombardérů. I při dobrém rozlišení na leteckých snímcích z výšky to bylo mimořádně složité najít z horizontální malé výšky pro piloty č. 4 a 3 rozdílovou komunikaci mezi nemocnicí a Optikotechnou a s již odjištěnými pumami zaměřit továrnu.

Pokyn bombometčikům totiž zazněl necelé dva km před prvním výhozem pum, při klesání a v rychlosti 290 – 312 km/h. Všude byly zjištěny červené kříže, nad nemocnicí i nad Optikotechnou, a tam i davy prchajících lidí. Mimořádně těžkou situaci měl bombardér č. 3 druhého sledu. Na vše měl zhruba 15 sec., letěl totiž poslední vlevo, nejbližší od Kozlovic. Aby zabránil masakru, vyházel bomby ihned a zbytek v prostoru mezi levým břehem Bečvy a oplocením nemocnice, které přesáhl jen o 8 metrů.

Odjištěné bomby všech sedmi Liberátorů musely ven z pumovnic, jinak představa, že by náklad z nějakých příčin explodoval např. zásahem ze země a obrovské hořící kolosy by dopadly na město, naháněl děs. Také dosud málokdy přistál bombardér s plnou, zavřenou pumovnicí a zajištěnými bombami. To se rovnalo sebevraždě pro celou posádku.

Ve vlnách Jadranu skončilo výbuchem nemálo bombardérů i s posádkami, kterým došly pohonné hmoty nebo byly poškozeny. Náraz na vodu se rovná setkání s betonovou zdí.

Další proč?

- zaměřovací technika (Sperry, Norden N – 7, Radar) pravděpodobně nebyla použita nebo byly vloženy špatné informace,

- **1. sled** proletěl postižené území asi o 800 m západněji od nemocnice a Optikotechny a v sevřenější formaci než druhý sled, - špatná příletová navigace BS k Přerovu pro případ nouzového odhozu - naprosto nedostatečná komunikační koordinace a spolupráce mezi 1. a 2. sledem a vedoucím strojem, a tím i zpoždění výhozu pum o 14 sekund, což by bývalo mohlo být bez zásahu lidských obydlí, - chybu je možno připsat vedoucímu bombardéru BS, jehož velitel byl zodpovědný za výsledek na náhradním leteckém cíli – Přerovu,

- **2 sled** bombardérů při vizuálním kontaktu reagoval tak, jak jen to bylo možné, tedy jen za cenu hmotných škod.

A jaký je vlastně závěr? Letecký nálet na Přerov 20. listopadu 1944 je klasifikován jako krajně nepovedený za nepředvídaných událostí, řešený nouzovým odlehčením nebo chybami bombometčiků ve zpožděném výhozu. Neopomenuta je pravděpodobná špatná navigace škody a usmrtil 13 osob, aniž byl zasažen jediný strategický objekt města (Optikotechna, nádraží či letiště).

Celá mise z 20. listopadu 1944 skončila pro 15. armádu USA AF neslavně, v jejích vojenských análech je zaznamenána jako neúspěšná, především pro velké ztráty nad rafineriemi Blechhammer Nord a Süd v Horním Slezsku.

Snažil jsem se zdokumentovat ponáletovou situaci v ulicích Kozlovská, Malá Trávnícká, Trávník, Koliby, Kosmákova a Příční. K tématu se již nehodlám vracet, jako pamětník jsem si prožil své. Nezapomenu. Můj dědeček nadepsal svou fotokroniku z předminulé války slovy: „Válka je nejhorší zlo!“ I ta druhá světová válka dávno skončila. Není bez zajímavosti, že přesně na den za rok po bombardování Přerova – 20. listopadu 1945 – byla před norimberským tribunálem přečtena obžaloba proti hlavním fašistickým válečným zločincům. Nezapomeňme!

KRUTÁ REALITA. Fotky zachycující stav ulic v Přerově po ničivém náletu 20. listopadu 1944. 4x foto: archiv Karla Rozmuse

